

THE FIRST SYMBOLIST FLOWERS OF ROMANIAN POETRY

Diana Livia Buzilă

PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureș

Keywords: symbolism, daydream, flowers, perfume, nature

Scopul principal al acestei lucrări este acela de a analiza implicațiile simbolice ale imaginarii floral în poeziile lui Alexandru Macedonski, Traian Demetrescu și Ștefan Petică. Mai exact, acest studiu aduce în discuție (re)semnificația florală din poeziile celor amintiți mai sus în contextul curentului simbolist în care sunt încadrați.

Simboliștii au adus o nouă modalitate de abordare și înțelegere a lumii care viza substanțialitatea și esențialitatea, introdusă prin Baudelaire. În viziunea poetului, natura se constituia ca o „pădure de simboluri”, ca un „dicționar enorm”, întregul univers vizibil nefiind decât „un magazin de imagini și semne”, care trebuiau decodate pentru a-și revela esența, sensurile și semnificațiile ascunse.¹ Modalitatea de realizare a transpunerii naturii și elementelor naturii în simboluri se face prin intermediul principiului corespondențelor poetice introdus de Baudelaire în poemele *Corespunderi*, acestea desemnând existența unor echivalențe la diverse structuri ale lumii, în diverse straturi ale realului și existentului. Baudelaire a pus în circulație ideea figurării noniluzioniste, căutând să detașeze „sunetele” și mai ales „culorile” și „parfumurile” de ideea de „reprezentare”: „culoarea..gândește prin ea însăși, în mod independent de obiectele pe care le îmbracă”.² Prin analogii sunt exprimate echivalențele care se stabilesc între o anumită stare psihologică a poetului și un element corespunzător din natură. În lucrarea de față mă voi referi mai ales la corespondențele dintre senzații în care unei flori îi corespunde o anumită culoare, parfum, sau care trimite spre un anumit tip de trăire poetică, ce relevă anumite stări sufletești. Voi încerca să analizez dacă o floare anume le creează aceeași stare/ tip de trăire poetilor amintiți mai sus și care ar fi asemănările și deosebiriile dintre reveriile provocate de ele.

În primul rând trebuie analizat mai profund deschiderile pe care corespondențele le provoacă, deschideri spre o „suprarealitate”, după cum afirma Baudelaire, în care cuvântul poetic nu se limitează numai la funcția de reprezentare, ci devine un semn al unei realități mai profunde. După cum observa Zina Molcuț în *Simbolismul european*,

¹ Zina Molcuț, *Simbolismul European*, Vol.I, Editura Albatros, București, 1983, p.60.

² *Ibidem*, p.66.

„natura” înțelesă ca „pădure de simboluri” e un spațiu ideal, imaginat de Baudelaire „ca un loc crucial în care limbajul cosmic și limbajul uman se întâlnesc, găsind un canal de comuniune, un registru comun prin care conștiința cosmică, conștiința universului își trimite mesajul ei difuz spre conștiința umană, sugerând că ar putea deveni „transparentă” prin descifrare, prin decodare.”³ Parfurmurile de exemplu, deoarece se situează la limita extremei materialități, pot fi privite ca „având expansiunea lucrurilor infinite”, și ca atare fiind apte de a da expresie „transportului spiritului și al simțurilor”.⁴ Asociațiile între corespondențele senzoriale sunt mai bogate dacă ele nu se produc numai direct în conștiință, ci și pe cale externă, vizuală. Toate aceste corespondențe, ca să nu mai amintim de cultivarea spleen-ului, a inefabilului sufletesc sunt transmise pe cale de sugestie. Izvoarele teoriei sugestiei în simbolismul românesc se regăsesc în răspunsul pe care Mallarmé l-a dat legat de subiectul evoluției literare: „A numi un obiect înseamnă a suprima trei din patru părți din plăcerea poemei, făcută din fericirea de a ghici încetul cu încetul. Să-l sugerezi este visul, să-l evoci încetul cu încetul pentru a crea o stare sufletească”.⁵

În studiul de față, legat de poezia lui Macedonski, mă voi referi doar la volumul de poezii *Poema Rondelurilor* (1916-1920).⁶ În schimb, când voi face trimitere la poeziile lui Traian Demetrescu și Ștefan Petică, mă voi folosi de textele adunate în cartea Zinei Molcuț, *Simbolismul european*,⁷ în volumul al II-lea, partea despre simbolismul românesc, precum și de *Antologia poeziei simboliste românești*.⁸

Analizând poeziile celor trei, se observă predilecția lui Macedonski pentru roze, deși nu omite nici crinii sau florile de zarzăr iar în unele locuri folosește și ruje-aprinse, flori de lună, floarea mlaștinei sau caiși-n floare. Traian Demetrescu folosește în repetate rânduri termenul floare fără a numi exact tipul de floare. Ștefan Petică la fel, folosește apelativul floare în special cu referire la iubită, atribuindu-i diferite calități („floare aleasă”, „floare –nfocată” etc.) dar în același timp el folosește și flori precum roze, crini, crizanteme, iacint sau „floarea dorului ce moare”.

Reveria este una dintre temele predilecte ale simbolismului și dispoziția cea mai curentă a clipelor de melancolie, iar florile sunt și ele responsabile pentru diversele tipuri de reverii suscitade în momentele de visare cu ochii deschiși, fără direcție precisă – citând-o pe Lidia Bote: „în pur vagabondaj caleidoscopic al imaginilor”.⁹ Reveria și nostalgia în simbolism generează noi teme caracteristice. Sufletul devine nostalgic atunci când împrejurările imediate ale existenței nu-l satisfac, îl nemulțumesc sau când aspirațiile

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Lidia Bote, *Simbolismul românesc*, Editura pentru literatură, București, 1966, p.300.

⁶ Alexandru Macedonski, *Poema rondelurilor, 1916-1920*, Editura Semne, București 2008, reproducere în facsimil a lucrării *Poema Rondelurilor* apărută în anul 1927 în această formă la Editura Literară a Casei Școalelor.

⁷ Zina Molcuț, *op.cit.*, vol.II.

⁸ *Antologia poeziei simboliste românești*, ediție și prefață de Lidia Bote, Editura pentru Literatură, București, 1968.

⁹ Lidia Bote, *op.cit.*, p.345.

(indiferent de ce tip) nu-i sunt întrunite. Reveria exprimă „nevoia sufletului uman de a depăși luciditatea obositoare, apăsătoare, sumbră, căutând o soluție imaginară pentru criza sa morală”¹⁰, de aceea poezia simbolistă este în mare parte o poezie a evadării. Natura este văzută de multe ori ca o „stare a sufletului”, suport și partener sentimental căreia i se fac confesiuni și care consolează.

Parfurmurile, în special cele asociate florilor, joacă un rol important în poezia simbolistă românească, fiind un mijloc de reverie, visare și evaziune din real. Parfumul poate fi asociat de multe ori în aceste poezii cu un stupefiant, fiind un mijloc de uitare, de narcoză a durerii existenței, precum la Ștefan Petică în poezia *Când viorile tăcură*: „Parfum din flori pälite și uitate/ Poemă tăinuită-ntr-o petală,/ Te stingi în dureroasa-ți voluptate/ În seara singuratecă și pală.”¹¹ În schimb, la Traian Demetrescu, parfumul nu mai are puterea de a trezi, de a incita sau de a fi mijloc de uitare. El vorbește în poezia *Flori de seră*, despre aceste flori care sunt „uitate într-o seră,/ Cum într-un suflet trist și gol/ Rămân speranțele din urmă/.../ Nici o femeie nu le-atinge,/ Deși au cel mai blând parfum/ Nici cel puțin nu le omoară/ În pagini de album” Parfumul este în egală măsură un excitant al simțurilor, o beție consumată la nivelul senzațiilor. Macedonski descoperă euforia parfurmurilor ce îl fac să cadă într-o stare de extaz, precum în *Rondelul crinilor* și tot crinii sunt cei care-l fac pe poet să vadă în ei un fel de antidot al morții: „În moartele vremi, mă-nbătară,/ Când fragezi și primăvăratici, /În ei mă sorbiră, estatici,/ Și pe aripi de rai mă purtară/ În crini e beția cea rară.”¹² Macedonski este „un adevărat obsedat al parfumului de roze, pe care-l soarbe și în clipa morții, printr-un act nu numai simbolic, dar și de cea mai pură esență simbolistă”¹³ : „Parfumul de roze ce-mbată/ Extazul în suflet îmi lasă, / În noaptea de lună-arginată.” (*Rondelul nopței argintate*). Și Ștefan Petică cântă aceeași senzație: „Vreau sa mă-mbăt de fericirea/ Tulburătorului parfum” (*Cântecul toamnei*). Dar Ștefan Petică este „de asemenea, cel care introduce în simbolismul românesc senzațiile date de parfurmurile grele, ale florilor ce mor. La Ștefan Petică, nostalgia erotică își asociază imaginea crizantemei și a rozelor care se sting: „În parcul torturei se sting crizanteme,/ Se sting ca uitate și triste poemene,/ Și rozele moarte în brazde-ofilite/ Au pus în parfurmuri suprema tortură.” (*Cântecul toamnei*). Parfumul florilor care se sting corespunde în poezia lui Petică și nostalgiei după iubirea de altă dată, nostalgie erotică: „O nalbă crizantemă se stinge-ndurerată/ În vasul de Tanagra; caliciul închis/ Păstrează-n fund parfumul iubit de altă dată/ Și blând ca o cântare șoptită într-un vis/.../ Parfumul care plânge pe vasul fin sculptat/ Și floarea care moare de dorul altor zile!” (*Cântecul toamnei*). Același Petică în poezia *Când viorile tăcură*, sugerează prin intermediul simțului olfactiv nostalgia profundă, sugerând extincția sufletească: „Parfum de flori pälite și uitate,/ Poemă tăinuită-ntr-o petală,/ Te stingi în dureroasa-ți voluptate/ În seara

¹⁰ *Ibidem*, p.347.

¹¹ *Antologia poeziei...*, p.139.

¹² Alexandru Macedonski, *op.cit.*, p.19.

¹³ Lidia Bote, *op.cit.* p.367.

singuratecă și pală”. Această poezie „are ca idee tocmai prăbușirea bruscă a energiilor sufletești și a tendinței de reactivare a vechilor elanuri, care eșuează în neputință și tristețe”.¹⁴

Erotica simbolistă „fuge prin definiție de materializare, de senzualitate și posesiune”, după cum afirma Lidia Bote.¹⁵ Sentimentele sunt exprimate discret, învăluit, prin gesturi și declarații simbolice, nicidecum direct. Actele iubirii sunt invocate prin corespondențe, la fel și iubita al cărui corespondent este de cele mai multe ori o floare. La Ștefan Petică în poezia *Când viorile tăcură*, se observă cel mai bine aceasta, el fiind un poet de o senzualitate aproape morbidă, sorbind voluptos parfumuri: „Iubito, tu, floare fatală,/ Cu fața suavă de crin/.../Iubito, tu, floarea cea rară,/Pe tine am vrut să te am/ ... /Iubito, tu, floare aleasă,/Eu mâine în zori am să mor/ ... / Iubit-o ,tu, floare-nfocată,/Revarsă-mi al tău cald parfum;/ ... / Iubito, tu, floare de vise / Ah, când în pământ voi dormi,/.../Ce singură-n lume vei fi./ .../ Iubito, tu floare fatală/ Sărută-mă lung și duios/ ... /”. Este interesantă comparația dintre tipul de floare (fatală, rară, aleasă etc.) corespunzător imaginii iubitei și tipul de senzații ce i le iscă aceasta poetului. Când iubita are „fața suavă de crin” imaginea ei este una diafană, angelică, ce îi sărută blând fruntea pală pentru a „șterge-acea umbră de chin”. Iubita comparată cu floarea rară trezește în poet dorința de posesiune tocmai datorită rarității ei. Momentul inevitabil al despărțirii trezește melancolii. Pe măsură ce își așteaptă sfârșitul, moartea fiind iminentă, și erotismul se amplifică (iubita → floare-nfocată; iubita→floare fatală), gesturile de iubire devenind tot mai carnale pe măsură ce ritmul poeziei se amplifică: „Sărută-mă lung și duios.” Ritualul acestei poezii speculează la maximum încordarea, așteptarea, speranța, iluzia, decepția, momentul de anticipație și de agonie al iubirii. La Ștefan Petică iubita este stilizată la maxim, diafană, boticelliană, preraphaelită, după cum o evocă în *Fecioare în alb*: „pale”, „întristate”, grațioase și pline de grația tristeții „ca un crin”. Destinul lor este tragic, deoarece idealul care le fascinează, „supremul vis de voluptate”, le este refuzat: „O, marile pasionate,/ O, tragicele Magdalene,/ Femei etern îndurerate/ Ca niște triste cantilene,/ Au urmărit pe drumuri grele,/ Ca o lumină ce se-aprinde,/ În noaptea neagră fără stele,/ Ceea ce nu se poate prinde...”. Ștefan Petică nu cântă o anumită femeie, ci un ideal de feminitate, simbolizat de fecioara în alb, care aprinde în sufletul poetului un vis de fericire. Fata iubită nu este reprezentată fizic. Ea este o ființă diafană, ce se aseamănă cu îngerii pictați de Botticelli. Toată existența femeii se conturează în priviri. Ștefan Petică este obsedat de culoarea albă, culoare ce sugerează candoarea, grația și puritatea, floarea lui preferată fiind crinul.

Poezia simbolistă nu este contaminată în totalitatea sa de nevroză. Tema aceasta a ajuns să fie de multe ori o simplă poză, o afectare. Cel mai bine se simte acest lucru la Macedonski, pe care Lidia Bote îl și denumește a fi un vitalist, în care „impulsivitatea vieții se face mereu simțită” și luptă să alunge stările morbide chiar dacă nu reușește întotdeauna.¹⁶ Ea susține chiar că „predilecția simboliştilor pentru parfumuri și muzică este tot de ordin vital. (...) Fenomenul este foarte vizibil la Macedonski, temperament deloc depresiv, și încordarea

¹⁴ Zina Molcuț, *Ștefan Petică și vremea sa*, Editura Cartea Românească, București, 1980, p.224.

¹⁵ Lidia Bote, *op.cit.*, p.383.

¹⁶ Cf. Lidia Bote, *op.cit.*, p.396.

tonusului sufletesc prin absorbire de parfumuri și emoție muzicală se constată și la Petică și la alți simbolisti.¹⁷ În *Rondelurile rozei*, de exemplu, Macedonski se lasă sedus de „luxul decorativ, feeric”¹⁸, cum îl numește Adrian Marino, al „orgiilor” și „cascadelor de roze”. Dar această contemplativitate este în multe cazuri întreruptă la Macedonski de puternice senzații vitale. Vitalitatea solară se face simțită în *Rondelul crinilor*: „În crini e beția cea rară;/ Sunt albi, delicați, subțiratici./ Potirele lor au fanatici-/ Argint din a soarelui pară.” Dar exact în strofa următoare se schimbă registrul, exuberanța și solaritatea fiind înlocuite de sentimentul dezintegrării, de agonie: „Deși când atinși sunt de vară,/ Mor pâlcuri, sau mor singlarici,/ În crini e beția cea rară:/ Sunt albi, delicați, subțiratici.” În poezia simbolistă, imaginea rozei care se ofilește, pierzându-și petalele una câte una, a rozei care moare, este frecvent întâlnită pentru a transmite senzația de stingere lentă în solitudine. Un exemplu ar fi versurile din *Rondelul rozelor ce mor*: „E vremea rozelor ce mor,/ Mor în grădină, și mor și-n mine...” de unde reiese mai bine senzația de volatilizare și de extincție, prin interferența de planuri, cum nu se poate mai în spiritul poeziei moderne, finețea poeziei fiind dată și de acuitatea olfactivă, excepțională încă din tinerețe. Și la Ștefan Petică întâlnim același tip de floare în poezia *Fecioara în alb*: „Și rozele muriră pe marmora stelată/.../Parfumuri dulci și scumpe lăsate în uitate...” sau „Iar florile-n grădină stând pale și uitate/ Se plâng de invocarea lucirilor de soare”. Sub formă de fragmente, de parcuri sau buchete, de flori izolate, natura revine în permanență în intimitatea poetului, aducând mereu alte stări, alte emoții. Rozele mor, dar și înfloresc, iar această constatare îi dă sublime speranțe lui Petică: „Va tremura din nou parfum în șoapta dulce-a blândeii firii,/ Va flutura iar visul alb ca floarea misticelor văii,/ Și noaptea tristă va pieri. Vor înflori iar trandafiri.”¹⁹ Adrian Marino menționa „extazul olfactiv” drept „creator al iluziei cerului parfumat (*Rondelul rozelor de august*), adevărat talisman magic (*Rondelul lui Saadi ieșind dintre roze*).²⁰ Acest rondel este caracterizat de un dinamism al vizualității, dat de folosirea multor verbe care sugerează ideea de curgere, de trecere, „în care identitatea lucrurilor e greu de fixat, iar tiparul fragil al ființelor se degradează progresiv”.²¹ Tot Marino menționează un text din tinerețe de-al lui Macedonski, o mică nuvelă din 1875, *Visele Hașișului*, în care poetul evocă o „grădină încântătoare”, un eden floral. „Ceea ce n-ar constitui un detaliu deosebit dacă întreaga descripție n-ar fi dominată de imaginea unui adevărat labirint odorifer, care amintește de simfonia rozelor din cunoscutul roman al lui Zola *La faute de l'abbé Mouret*, apărut (coincidență!) în același an. Cu aceste predispoziții, consolidate, desigur și prin lectura lui Baudelaire (*La chevelure, Parfum Exotique*) și a lui Rollinat (*Les roses*), Macedonski descoperă beția parfumurilor practică de altfel și în cenaclu.”²² Lidia Bote chiar amintește în cartea *Simbolismul românesc* de „atmosfera cenaclului macedonskian, în care crizantemele și parfumurile ce

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Adrian Marino, *Opera lui Alexandru Macedonski*, Editura pentru Literatură, București, 1967, p.410.

¹⁹ Lidia Bote, *op.cit.*, p.429

²⁰ *Ibidem*, p.335.

²¹ Iulian Boldea, *De la modernism la postmodernism*, Colecția Studii, Editura Universității „Petru Maior”, Târgu-Mureș, 2011, p.14.

²² *Ibidem*, p.412.

ardeau pe trepid formau elemente de cadru exotic”²³ La început tari, violente, apăsătoare, apoi din ce în ce mai subtile, aromele pătrund tot mai mult în opera poetului, care multă vreme se complăce într-o voluptate pur vitalistă, până târziu, în *Thalassa*, Macedonski se delectează cu „mireasma florilor” purtată de vânt, cu beția din ea, senzație evocată și în *Rondelul Crinilor*. Absorbția de parfumuri grele, de crini și roze, devine o formă de extaz și spiritualizare ce păstrează și nuanțe mistice (Macedonski în *Lewki*): „...crini cu nalbe/ Ce-n potire hieratici poartă mistica-mbătării”. În cele din urmă, „ascensiunea se purifică prin transcendere, consumându-se într-un autentic act de contemplație (...) Vocația euforică a poetului îl face să intuiască inefabilul odorifer și prin el ridicare la esențe.”²⁴ precum în poezia *Rondelul rozei ce inflorește*: „O roză-nflorește, suavă.../ Puternic mă poartă extazul/ Spre-o naltă și tainică slavă”. Inhalând parfumul rozelor (*Rondelul rozelor de azi și de ieri*): „Știu al vieții mele rost/ Simțirea din al lor parfum.” Potrivit dicționarului de simboluri, roza/trandafirul reprezintă un simbol al regenerării, adeseori fiind simbolul unei renașteri mistice și ne este amintit „cazul particular, în mistica musulmană, al aceluia Saadi din Șiraz, pentru care *Grădina Trandafirilor* este grădina contemplației”.²⁵ În mare parte, predilecția simbolștilor pentru parfumuri și muzică este tot de ordin vital. Aromele, emoțiile sonore excită, stimulează vitalitatea, răscolesc, dau șocuri. După cum am văzut, acest fenomen este foarte vizibil la Macedonski, dar se poate observa și la Ștefan Petică.

În poezia lui Macedonski, tabloul rozelor este întrevăzut, după cum nota Iulian Boldea, „ca o dezlănțuire de culori dintre cele mai pasionale, într-o lume labirintică, absconsă, nedeterminată („oriunde”) ce nu se lasă descifrată decât în regim purificator al artei ori al visului cu contururi fluctuante, greu de prins în tipar raționalizant”²⁶ În *Rondelul rozelor din Cișmeșiu*, Macedonski face simțită prezența muzicalității coloristice, a confuziei și alterărilor de senzații, vizual-olfactive: „Pe ritmuri persane în strofe-așezate,/ Melodic culoarea, culoarei răspunde.../ De flăcări, de aur, lila, argintate,/ Nebună orgie de roze oriunde.”

Crinul alb este atât la Macedonski cât și la Ștefan Petică simbolul purității, al inocenței, iubita fiind comparată cu un crin, buchetul de crini devenind o taină. Crinul, datorită parfumului lui, „reprezintă de multe ori o pasiune intensă, dar care, în ambiguitatea ei, poate să fie irealizabilă sau refulată sau sublimată. Dacă este sublimată, crinul este floare gloriei”²⁷ De asemenea, garoafa ofilită și crizantema care se stinge este simbolul nostalgiei erotice sau al vieții trecute.

Pe Traian Demetrescu, floarea crescută pe o margine de drum, „solitară” îl face să mediteze la condiția poetului: „Pe-o margine de drum, departe,/ Ca un pribeag pierdut în lume,/ Creștea o floare solitară,/.../Înstrăinată-ntr-o mulțime/ De ierburi și de grâne-nalte,

²³ Lidia Bote, *op.cit.*, p.369.

²⁴ Adrian Marino, *op.cit.*, p.414.

²⁵ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri - Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere, Volumul 3, P-Z*, Editura artemis, București, 1993, p.176.

²⁶ Iulian Boldea, *op.cit.*, p.15.

²⁷ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *op.cit.*, Volumul 1, A-D, p.387.

Părea batjocorită, moartă/ Uitată printre celelalte/.../Nu știu de ce atras spre dânsa,/ Apropiindu-mă încet,/ Am cugetat adînc atuncea/ La sufletul unui poet.’’²⁸

În concluzie crângurile, grădinile, florile și parfumurile alcătuiesc o ambianță prielnică zămislirii imaginilor în care natura dobândește configurația pe care i-o dă artistul creator, iar natura trimite spre un plan bogat în semnificații.

Bibliografie:

Antologia poeziei simboliste românești, ediție și prefață de Lidia Bote, Editura pentru Literatură, București, 1968

Boldea, Iulian, *De la modernism la postmodernism*, Colecția Studii, Editura Universității „Petru Maior”, Târgu-Mureș, 2011

Bote, Lidia, *Simbolismul românesc*, Editura pentru literatură, București, 1966

Chevalier, Jean; Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri - Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, Volumul 1, A-D, Volumul 2, E-O, Volumul 3, P-Z, Editura Artemis, București, 1993

Marino, Adrian, *Opera lui Alexandru Macedonski*, Editura pentru Literatură, București, 1967

Macedonski, Alexandru, *Poema rondelurilor, 1916-1920*, Editura Semne, București 2008, reproducere în facsimil a lucrării *Poema Rondelurilor* apărută în anul 1927 în această formă la Editura Literară a Casei Școalelor

Molcuț, Zina, *Simbolismul European*, Vol.I, Editura Albatros, București, 1983

Molcuț, Zina, *Ștefan Petică și vremea sa*, Editura Cartea Românească, București, 1980

²⁸ *Antologia poeziei simboliste...*, p.p.62,63.